

THE DESCRIPTION AND IMAGE OF THE KING IN THE WORKS OF ALISHER NAVOI

Ahmadjonova Muslimakhon

Namangan State University of Philology

2nd year student of Uzbek language department

Abstract: Alisher Navoi is one of the greatest figures in the history of Uzbek literature. The image of the king in Navoi's works occupies an important place in Uzbek literature and Navoi's personal poetry. Navoi's odes, ruboiis, ghazals and muhaddis works dedicated to the king and state leaders express his communication with the decision-makers.

Key words: Uzbek literature, the great poet, the image of the king, the depiction of high art, injustice.

ALISHER NAVOIY ASARLARIDA PODSHOH OBRAZI VA TASVIR

Ahmadjonova Muslimaxon

Namangan davlat universiteti filologiya

fakulteti o'zbek tili yo'nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya: Alisher Navoiy, O'zbek adabiyoti tarixidagi eng katta shaxslardan biridir. Navoiyning asarlari podshoh obrazi va tasviri O'zbek adabiyoti va Navoiyning shaxsiy poeziyasida muhim bir o'rin egallaydi. Navoiyning podshoh va davlat rahbarlariga bag'ishlangan qasidalari, ruboiylari, g'azallari va muhaddislik asarlari qaror qilganlar bilan muloqotlarini ifodalaydi.

Kalit so'zlar: O'zbek adabiyoti, buyuk shoir, podshoh obrazi, yuksak badiyat tasvirlanishi, adolatsizlik;

Ma'lumki, obraz va obrazlilik badiiy adabiyot mavjudligining eng asosiy shartlaridan. Zero, obraz deganda "inson ongida in'ikos etilgan voqea hodisalargina emas, balki shu bilan birga so'z vositasida san'atkor tomonidan anglangan, qayta ishlangan va tasvirlangan hayot tushuniladi". Buyuk shoir va mutafakkir Alisher Navoiy nazmiy asarlarida obraz qanchalik yuksak mahorat bilan yaratilgan bo'lsa, nasriy asarlarida ham shunchalik fashohat mahsuli ekanligi bilan alohida ajralib turadi. Tarixiy obraz esa ijodkordan alohida mas'uliyat bilan yondashuvni talab qiladi. Chunki unda tarixiy shaxs, uning siyratiga xos eng muhim xususiyatlar,

qahramonning ma'rifiy-ruhiy olami badiiy qayta ishlanishi, yuksak badiiyat bilan tasvirlanishi talab qilinadi.

Navoiy, Amir Temur davridagi "Bahr-i Sultoni" ("Sultonlar Daryosi") asarida Amir Temur va uning podshohligini madhiyalaydi. Bu qasidada Navoiy, Amir Temur rahbarligidagi o'zining buyuklik va kuchni yuksaltadi. Uning tasviri nazariyasi, Amir Temur tajribalaridan, davlat rahbarligidagi ilm va ma'rifatiga, adliyaga, shoirlik qobiliyatiga, futbol va shaxsiy xususiyatlarga e'tibor beradi. Navoiy, podshohning shonli hayotini va davlatning jahon siyosatida o'rnini ham ta'riflashda mahir bo'lib, bu asarda devlet boshlig'i bilan shoirning o'rtasidagi hamkorlik, adolat, shoirning uning buyukligini tushuntirish bilan ajralib turadi.

Navoiyning "Hamsa" asarining "Layli va Majnun" she'ri to'g'risidagi qissasi ham podshoh obrazi va tasviriga misol qilib keltirilishi mumkin. Ushbu qissa, aslida "Layli va Majnun" dostonining Navoiy tomonidan ko'rsatilgan tafsili hisoblanadi. Bu qissa Navoiyning sevgi, adolat, muhabbat va uning butun tarbiyasi bilan bog'liqdir. Uning podshoh obrazi esa sevgi va g'ayratga asoslangan tarbiya va rahbarlikning muhim ko'rinishini ifodalaydi.

Navoiyning boshqa asarlari ham shoirning podshoh obrazi va tasvirini o'z ichiga oladi. Uning "Xamsa"ning boshqa qissalari ham podshoh rahbarligining sharaf, o'ta davlat va tarixdagi o'rni bilan bog'liqdir. Buning yanada yaxshi misolida "Saddi Iskandar" qissasi keltirilishi mumkin. Ushbu qissa Navoiyning podshohga bag'ishlangan qasaidalaridan iborat bo'lib, Iskandar podshoh va uning fikriyatiga bag'ishlangan tarixiy tavsiflar va yorug'liklardan iboratdir.

Navoiy nasriy asarlaridan "Xamsat ul-mutahayyirin", "Holoti Sayyid Hasan Ardasher" va "Holoti Pahlavon Muhammad" muallif zamonasida madaniy hayotda ulkan rol o'ynagan mashhur fan va madaniyat arboblari – Abdurahmon Jomiy, Sayyid Hasan va Pahlavon Muhammadlarning ijodiy biografiyalarini yaratish bilan bog'liq bo'lib, muallif ular bilan o'zining har sohadagi hamkorligi, muloqotlari haqida qiziqarli, hayotiy lavhalar orqali so'z yuritadi. Bu uchchala asar o'zbek tilida yaratilgan yodnoma xarakteridagi nasr namunasi sifatida g'oyat ahamiyatlidir.

Ularda badiiy nasrning ilk unsurlari mavjud bo‘lib, bu hol, ayniqsa, Navoiyning portret yaratish mahoratida yorqin namoyon bo‘ladi.

Navoiyning bu asarlarini birlashtirib turadigan, ular uchun umumiy bo‘lgan muhim bir xususiyat bor. U ham bo‘lsa mazkur asarlarning sharq renessansi ruhida yozilganidir. Zeroki ularda insonga, shaxsga hurmat va samimiyat bilan qarash, undagi go‘zal fazilat va yuksak intilishlar ardoqlanadi. Alisher Navoiyning tarix, tasavvuf, din tarixiga oid prozaik asarlarida uning bu sohalaridagi ilmiy va falsafiy qarashlari o‘z aksini topgandir. Bu turkumdagi asarlarning har qaysisining o‘ziga xos yo‘nalishi va ahamiyati, xususiyatlaridan tashqari ularni birlashtirib turuvchi jihatlari ham mavjud. Birinchidan, bu asarlar Navoiy ijodi va faoliyati bilan bog‘liq ko‘p masalalarni to‘g‘ri tushunish, izohlash imkonini beradi. Ikkinchidan, ularda jamiyat taraqqiyoti tarixi hamda donishmand olim Navoiy bilan buyuk davlat arbobi Navoiy birgalikda fikr yuritadi.

Mazkur asarlarda bu hol quyidagilar bilan izohlanadi: “Tarixi muluki ajam” dagi tarixning ziddiyatli jihatlari va xuddi shu asardagi mamlakat iqtisodiyoti, madaniy hayotini ko‘tarishga e‘tibor bergan shohlar madhi, bosqinchilik urushi, zulm va adolatsizlikning qoralanishi; “Tarixi anbiyo va hukamo” dagi mashhur mutafakkir va olimlarni payg‘ambar sirasida berilishi, ularni katta husn-rag‘bat bilan tilga olinishi; “Nasoyim ul-muhabbat” dagi yirik shaxslar, tasavvuf arboblari berilgan ta‘rifu madhlar, ularning hayratomuz karomatlari tavsifi orasida goho pardalangan, goho ochiq holda bayon etilgan didaktik pandlar, o‘gitlar, oddiy kasbhunar bilan mashg‘ullik g‘oyasini ilgari surilishi va h.k;

"Bahr-yi Hikmat" asarida Navoiy, hukmdorlikka erishgan shoirning qahramonlik va adolatsizlikka qarshi kurashini ifodalaydi. Uning asarida podshoh, asosan, ilmiy mashg‘ulotlar bilan shug‘ullanish va davlat hizmatida hikmatga ega bo‘lish orqali ustuvor vazifani bajarish bilan tasvir qilingan.

Navoiyning "Lison ut-Tayr" asarida podshohning himoyasidagi san'atkorlar va olimlar to‘plami yozilgan. Ushbu asarda Navoiy, podshohning hayoti va ijodiga hikmatga ega bo‘lgan shaxslarning muhim ahamiyatini ko‘rsatadi. Podshohning saltanat davriga munosabatini va uning insonlarga berdiği qadr-qiyamatni ifodalaydi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, Navoiy podshohni ideal hokim, adolatli, xalqni madhiyalaydigan, ilmiy va ijodiy faoliyat bilan shug'ullanadigan inson sifatida tasvir qiladi. Podshohning o'zining erkinlik, sabr, hikmat va adaletga bo'lgan erishganligi kabi sifatlari ham Navoiyning asarlarida muhim joy tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.N.Komilov. Tasavvuf. —Toshkent:Movarounnahr— O‘zbekiston, 2016 y.- 240-43
- 2.S.G‘anieva. Navoiy yodga olgan asarlar.—Toshkent,2017.
- 3.S.G‘aniyeva. Navoiy nasri nafosati. —Toshkent,2000.
- 4.A.Hayitmetov. Temuriylardavri O‘zbekadabiyoti. –Toshkent: Fan, 2015. – 157 b